

Janja Bec, Osnovna šola Prule Ljubljana

# ČASNIK SLOVENEK IN ARHIVSKO GRADIVO ŠOLE KOT VIR ZA PREUČEVANJE PRVE SVETOVNE VOJNE V 9. RAZREDU

## UVOD

Časnik Slovenec je leta 2013 beležil 140. obletnico začetka svojega izhajanja. Ker je digitalizirana različica časnika za prvo svetovno vojno v celoti prosto dostopna na portalu dLib, časnik predstavlja priročen vir za preučevanje omenjenega obdobja.

Metodo analize časopisnih člankov s pomočjo portala dLib smo prvič izvedli v okviru zgodovinarskega krožka v šolskem letu 2010/2011, ko smo se ob stoti obletnici ustanovitve Osnovne šole Prule s tremi učenci namenili preučiti zgodovino šole med prvo svetovno vojno. Ob tej priložnosti smo pregledali arhivsko gradivo, ki ga v fondu »Osnovna šola Prule, Ljubljana« za čas prve svetovne vojne hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana. Da bi ob raziskovanju vpliva vojne na organizacijo in potek pouka pridobili širši pogled na medvojno življenje v Ljubljani, smo pregledali tudi časnika Slovenec in Slovenski narod. Tako je nastala raziskovalna naloga z naslovom IV. mestna deška ljudska šola v Ljubljani med prvo svetovno vojno. Njene izsledke danes uporabljamo pri obravnavi prve svetovne vojne v okviru rednega pouka zgodovine.

Pri pripravi predstavljenega učnega sklopa smo si zadali cilj uporabiti arhivsko gradivo šole in izbrane članke časnika Slovenec za pouk tako, da bi učence spodbudili k samostojnemu raziskovanju izvirnih zgodovinskih virov. Delo s pisnimi zgodovinskimi viri iz časa prve svetovne vojne smo želeli narediti čim bolj nazorno in zanimivo, zato smo jih dopolnili z raznolikim slikovnim gradivom.

Za izpeljavo učnega sklopa, ki smo ga poimenovali »Ljubljana med prvo svetovno vojno«, smo načrtovali tri šolske ure. Prva učna ura je namenjena spoznavanju šolskega arhivskega gradiva in časnika Slovenec kot zgodovinskega vira za čas prve svetovne vojne. Šola na Prulah je ob izbruhu prve svetovne vojne beležila tretje leto svojega obstoja. Za boljše predstavo o vplivu vojnih dogodkov na delovanje IV. mestne deške ljudske šole smo v okviru prve učne ure posebno pozornost posvetili organizaciji življenja in dela na šoli pred izbruhom vojne. Drugo in tretjo šolsko uro smo namenili sodelovalnemu učenju. Učenci z uporabo aktivnih oblik in metod dela samostojno preučujejo dane zgodovinske vire ter se vživljajo v zgodovinski čas in različne vloge.

## NAČRT UČNEGA SKLOPA

Tema iz učnega načrta	Vojne v 20. in 21. stoletju
Učni sklop	Ljubljana v času prve svetovne vojne
Standardi znanja iz učnega načrta	Vsebinski standardi znanja iz UN, str. 38. Učenec/učenka: - primerja glavne značilnosti vojn najnovejšega obdobja (prva svetovna vojna).  Procesno-proceduralni standardi znanja iz UN, str. 39.

	<p>Učenec/učenka:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- razvije spretnosti časovne in prostorske predstavljalnosti,</li> <li>- razvije spretnost zbiranja in izbiranja informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature v različnih medijih,</li> <li>- razvije zmožnost preproste analize, sinteze in interpretacije uporabnih in verodostojnih informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature,</li> <li>- razvije zmožnost kritične presoje zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov z uporabo večperspektivnih zgodovinskih virov in literature,</li> <li>- razvije zmožnost oblikovanja samostojnih sklepov, pogledov, mnenj, stališč, izvernih predlogov in rešitev,</li> <li>- razvije spretnost različnih oblik komunikacije (ustno, pisno).</li> </ul>
Konkretni učni cilji	<p>Vsebinski konkretni cilji so, da učenec/učenka:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- s pomočjo različnih zgodovinskih virov opiše odnos in pričakovanja Slovencev do monarhije v začetku 20. stoletja, kako so Slovenci doživljali sarajevski atentat ter se nanj odzvali,</li> <li>- s pomočjo različnih zgodovinskih virov ugotovi načine, s katerimi so takratne oblasti skušale nadzirati in racionalizirati porabo hrane, ter sklepa o vplivu vsesplošnega pomanjkanja najosnovnejših živil na vsakdanje življenje ljudi,</li> <li>- s pomočjo različnih zgodovinskih virov spozna načine, s katerimi je civilno prebivalstvo izkazovalo materialno in duhovno podporo vojski, vojnim invalidom, vdovam, sirotam idr.,</li> <li>- iz časopisnih virov izlušči pomembne vojne dogodke ter sklepa o njihovem vplivu na življenje civilnega prebivalstva,</li> <li>- iz različnih zgodovinskih virov razbere načine, s katerimi so oblasti skrbele za vzdrževanje domoljubja in podporo svojim vojnim naporom,</li> <li>- iz različnih zgodovinskih virov spozna spremenjeno vlogo in podobo mesta Ljubljane med prvo svetovno vojno ter posledice vojnih razmer za otroke kot del civilnega prebivalstva.</li> </ul> <p>Proceduralni konkretni cilji so, da učenec/učenka:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- razvija zmožnost preproste analize, sinteze in interpretacije uporabnih in verodostojnih informacij in dokazov iz izbranih člankov časnika Slovenec, odlomkov arhivskega gradiva šole ter slikovnega gradiva iz časa prve svetovne vojne,</li> <li>- z analizo izbranih zgodovinskih virov razvija zmožnosti zbiranja in izbiranja informacij in dokazov ter spretnosti časovne in prostorske predstavljalnosti.</li> </ul> <p>Odnosni konkretni cilji so, da učenec/učenka:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ob sodelovalnem učenju razvija socialne in komunikacijske spretnosti,</li> <li>- s pomočjo analize zgodovinskih virov, ki se dotikajo vsakdanjega življenja ljudi med prvo svetovno vojno, razvija občutljivost na področju medčloveških odnosov, medsebojnega sodelovanja, strpnosti.</li> </ul>
Ključni koncepti	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Temeljni zgodovinski koncepti: atentat, soška fronta, racionalizacija, propaganda, cenzura,</li> <li>- koncepti za globlje razumevanje: vzroki in posledice, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta,</li> <li>- koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede: kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija.</li> </ul>
Medpredmetne povezave	geografija, domovinska in državljanska kultura in etika, slovenščina
Medpredmetne teme (KIZ, informatika, kulturna vzgoja)	/
Učna diferenciacija in individualizacija glede na učne stile	<p>Avditivni učni stil: poslušanje razlage in navodil učitelja, sodelovanje v pogovoru z učiteljem in sošolci.</p> <p>Vizualni učni stil: izrezki izbranih člankov, ilustracij in zemljevidov iz časnika Slovenec za čas prve svetovne vojne, slikovno gradivo (fotografije iz časa prve svetovne vojne).</p> <p>Kinestetični učni stil: iskanje podatkov v izbranih časopisnih člankih časnika Slovenec in v izbranih odlomkih iz arhivskega gradiva šole. Zapis odgovorov oz. rešitev nalog v zvezek.</p>
Didaktični pristopi	<p>Aktivne učne oblike:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- sodelovalno učenje (delo v dvojicah in skupinah).</li> </ul> <p>Aktivne učne metode:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- metoda dela z časopisnimi članki,</li> <li>- metoda dela z arhivskim gradivom,</li> <li>- metoda dela z zemljevidom,</li> <li>- metoda dela s slikovnim gradivom (fotografije, ilustracije),</li> <li>- metoda razlage in pogovora,</li> <li>- metoda dela z IKT.</li> </ul>

Potek učnega procesa	Prva učna ura: uvodna razlaga učitelja, pogovor z učenci. Druga učna ura: delo v dvojicah. Tretja učna ura: delo po skupinah, predstavitev glavnih poudarkov in igre vlog.
Naslovi delovnih listov	Ljubljana med prvo svetovno vojno (delovni listi za delo v dvojicah št. 1, 2, 3, 4, 5).

## NAČRT AKTIVNOSTI, KI SO VEZANE NA VSEBINSKI IN ORGANIZACIJSKI VIDIK POUKA

1. UČNA URA
<p><b>Vsebinski okvir učne ure</b></p> <p><u>Prvi del: IZ ZGODOVINE IV. MESTNE DEŠKE LJUDSKE ŠOLE NA PRULAH V LETIH 1911–1914</u></p> <p>Gradnja šolskega poslopja na Prulah se je začela jeseni 1910 in je bila končana do jeseni 1911. Načrte za šolsko poslopje je izdelal mestni arhitekt Ciril Metod Koch. Stavba je bila zgrajena po modernih načelih tedanjega secesijskega sloga in je ustrezala standardom popotresne obnove Ljubljane. Njen tloris je bil zasnovan simetrično, v obliki črke E. Poleg šestrazredne IV. mestne deške ljudske šole, v katero je bilo v šolskem letu 1911/1912 vpisanih 295 učencev, so v poslopiju delovali še: dva oddelka »enorazredne pomožne šole«, namenjena dečkom z zmanjšanimi učnimi sposobnostmi (skupaj 24 učencev), sedem oddelkov »strokovne obrtne nadaljevalne šole za umetelne in oblačilne obrti« z 215 vajenci ter »dnevno zavetišče«. V dnevno zavetišče so bili po pouku do 18. ure vključeni otroci revnih staršev, ki so bili »zaposleni v tovarnah, delavnicah in drugod« in zaradi tega niso zmogli »nadzorovati« svojih otrok v zunajšolskem času. Šolsko poslopje IV. mestne deške ljudske šole se je ponašalo z enajstimi učilnicami z visokimi okni, telovadnico, kopalnico, ordinacijo za šolskega zdravnika, šolsko knjižnico za učence in učitelje, centralno kurjavo, sistemi za odplakovanje in zračenje ter šolskim vrtom. Na šoli so prav posebno skrb namenjali gojenju in preučevanju rastlin, o čemer priča šolska botanična greda s »poljskimi, lepoticnimi in strupenimi rastlinami«, ki jo je osebno oskrboval šolski vodja (ravnatelj) Janez Levec. Medtem ko so v šestrazredni IV. mestni deški ljudski šoli poučevali večinoma učitelji, so bili oba oddelka pomožne šole in dnevno zavetišče zaupani učiteljicam. Verski pouk je vodil duhovnik, ki je poučeval še na drugih ljubljanskih mestnih šolah. Šolarje je vsakih 14 dni preiskoval šolski zdravnik ter jim dajal potrebna navodila glede nalezljivih bolezni, negovanja zob, prezračevanja sob itd. V šolski kopalnici se je vsak razred po enkrat na teden okopal, za kar se je porabila ena šolska ura, sicer namenjena telovadbi. Šolsko leto je trajalo od 16. septembra do 15. julija. Tako začetek kot zaključek šolskega leta se je vselej začel s šolsko mašo v cerkvi sv. Jakoba ali v cerkvi sv. Florjana. Šolski maši ob zaključku šolskega leta je sledila razdelitev »šolskih naznanik«. Iz katalogov učencev (redovalnic) so razvidna znanja in spretnosti, ki so jih ocenjevali v posameznih razredih IV. mestne deške ljudske šole. Ocenjevali so vedenje, pridnost, veronauk, branje, pisanje, slovenski učni jezik, nemški jezik, računstvo in geometrijsko oblikoslovje, nazorni pouk in zunanjo obliko pisnih izdelkov. Ocenjevalo se je s številčnimi ocenam od 1 do 5, pri čemer je bila 1 najboljša, 5 pa nezadostna ocena. Pouk je potekal vse dneve v tednu razen ob nedeljah, ko so učenci sodelovali pri sveti maši v cerkvi sv. Jakoba. Nedeljske maše so bile obvezne za vse učence, učitelji pa so jih morali med obredom nadzorovati. Ob praznikih, kot sta bila godova cesarja Franca Jožefa I. in v tistem času že rajne cesarice Elizabete (Sisi), so se učenci skupaj z učitelji udeležili slovesne svete maše. Oba dneva sta bila pouka prosta. V šolskem letu 1912/1913 so z mašo in proslavo obeležili še petdeseto obletnico smrti Antona Martina Slomška in dvestoto obletnico pragmatične sankcije, v šolskem letu 1913/1914 pa stoto obletnico »bitke pri Lipskem« (danes znana kot »bitka narodov« pri Leipzigu).<sup>1</sup></p> <p><u>Drugi del: SLOVENEK, POLITIČNI LIST ZA SLOVENSKE NAROD</u></p> <p>Časnik Slovenec je začel izhajati pred 140 leti, natančneje leta 1873, ko je prišlo v slovenskem narodnem gibanju do velikega političnega razdora med staro- in mladoslavenci. Katoliški tabor je z njim dobil lasten politični dnevnik, ki je pomenil protiutež tedanjemu liberalnemu časniku Slovenski narod. Glavno vodilo časnika Slovenec je bilo geslo »Vse za vero, dom, cesarja!«. Časnik se je zavzemal za katoliške vrednote ter zvestobo habsburški dinastiji in monarhiji. V času aneksije Bosne k Avstro-Ogrski je časnik zastopal idejo trilateralne ureditve habsburške monarhije, ki bi jo poleg avstrijske in ogrske enote tvorila še posebna jugoslovanska enota. Časnik je sprva izhajal trikrat tedensko, po letu 1883 pa kot dnevnik. Z začetkom »velike vojne«, poleti 1914, je postal časnik pomemben vir novic z bojišč za slovensko govoreče prebivalstvo dvojne monarhije. Dnevne novice naj bi v vojni predvsem dvigovale bojno moralno in prebivalcem v zaledju pomagale premagovati vsakodnevne stiske. Novice o padlih in življenjepise odlikovanih vojakov so pisali v vojnih tiskovnih uradih posebej izučeni pisci, ki so prirejali in zamolčali dejstva. Zelo pogosti so bili cenzurni posegi v tiskarni, kar dokazujejo bela polja na mestu prekritih člankov. Cenzorji so lahko črtali besedila na podlagi lastne odločitve, brez možnosti ugovorov in pritožb.<sup>2</sup></p>

<sup>1</sup> Povzeto po raziskovalni nalogi z naslovom IV. mestna deška ljudska šola v Ljubljani med prvo svetovno vojno, ki so jo v šolskem letu 2010/2011 pripravili učenci Osnovne šole Prule, Ira Mešiček, Miha Šetina in Matevž Štular, pod mentorstvom Janje Bec, str. 28–34.

<sup>2</sup> Pripravljeno po: Tominšek Perovšek, M. et al. (2013). SLOVENEK: političen list za slovenski narod (1873–1945): kratek pregled zgodovine ob 140-letnici njegovega izhajanja. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, str. 10–23.

Učitelj	Učenci
<p>V motivacijskem uvodu projicira članek z naslovom »Pričetek šole«, objavljen v časniku Slovenec, 16. 9. 1911 (glej vir 1). Nato pozove enega izmed učencev, naj na glas prebere omenjeni članek. Sledijo vprašanja: O čem govori članek? Katere šolske novogradnje omenja? Kateri šolski poslopji sta to danes? V katerem časopisu in kdaj je bila novica objavljena?</p> <p>V nadaljevanju napove cilje učne ure in s tem načrt dela, ki bo sledilo v dveh delih.</p> <p><u>Prvi del:</u> S pomočjo PowerPoint projekcije izbranega slikovnega arhivskega gradiva šole (načrti posameznih nadstropij šole in šolskega vrta ob izgradnji šolskega poslopja, fotografije šole) ter odlomkov iz šolskega pisnega arhivskega gradiva (šolske kronike, konferenčni zapisniki, katalogi učencev) vodi učence pri odkrivanju organizacije življenja in dela na IV. mestni deški ljudski šoli v prvih štirih letih njenega delovanja (1911–1914).</p> <p><u>Drugi del:</u> Na spletnem portalu dLib (<a href="http://www.dlib.si">http://www.dlib.si</a>) odpre izvod časnika Slovenec z dne 14. 8. 1914.</p> <p>Pozove učence, da iz naslovnice izbranega časnika ugotovijo:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- kakšno je bilo polno ime časnika,</li> <li>- kako pogosto in kdaj je časnik izhajal,</li> <li>- letnik in številko izdaje,</li> <li>- ceno enega izvoda.</li> </ul> <p>Poda nekaj osnovnih podatkov o izhajanju časnika Slovenec ter razloži:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- da je časnik Slovenec začel izhajati pred 140 leti, ko je prišlo do velikega političnega razdora med konservativnimi in liberalnimi Slovenci;</li> <li>- da je bilo glavno vodilo časnika Slovenec geslo »Vse za vero, dom, cesarja!«.</li> </ul> <p>Pozove učence, naj odgovorijo na vprašanja: So časnik Slovenec izdajali konservativci ali liberalci? Glede na geslo »Vse za vero, dom, cesarja!« sklepaj o glavnih stališčih, za katere se je zavzemal časnik Slovenec.</p> <p>Projicira posamezne strani časnika Slovenec z dne 14. 8. 1914. Pozove učence, naj iz naslovov sklepajo o stalnih vsebinah, ki jih je objavljal časnik.</p>	<p>Iz prebranega članka izluščijo naslednje podatke:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- časopisna novica govori o otvoritvi dveh novih šolskih poslopij v Ljubljani: Cr. kr. državne obrtne šole (danes poslopje Šolskega centra Ljubljana na Aškerčevi cesti) ter IV. mestne deške ljudske šole in pomožne šole (danes poslopje Osnovne šole Prule);</li> <li>- novica je bila objavljena v časniku Slovenec, 16. 9. 1911.</li> </ul> <p>Z učiteljevo pomočjo analizirajo slikovno in pisno arhivsko gradivo šole. Pri tem spoznajo:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- kakšno je bilo šolsko poslopje ob njegovi otvoritvi (prvotna namembnost posameznih šolskih prostorov in šolskega dvorišča, značilnosti secesijskega sloga);</li> <li>- vrste šol, ki so delovale v poslopiju;</li> <li>- organizacijo življenja in dela na IV. mestni deški ljudski šoli (trajanje šolskega tedna in leta, obveznosti učencev, šolski predmeti po posameznih razredih, lestvica za ocenjevanje posameznih znanj in spretnosti, obeleževanje pomembnih praznikov itd.).</li> </ul> <p>Z naslovnice časnika preberejo:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- polno ime časnika: Slovenec, Politični list za slovenski narod;</li> <li>- izhajal je vsak dan, razen ob nedeljah in praznikih, ob peti uri popoldne;</li> <li>- letnik izdaje: XLII (42);</li> <li>- številka izdaje: 184;</li> <li>- cena enega izvoda: 10 vinarjev.</li> </ul> <p>Na podlagi znanja iz preteklega šolskega leta sklepajo, da so časnik Slovenec izdajali konservativci. Časnik se je zavzemal za katoliške vrednote ter zvestobo habsburški dinastiji in monarhiji.</p> <p>Iz naslovov sklepajo o vsebinah, ki jih je v svojih člankih obravnaval časnik Slovenec: domači in tuji aktualni politični dogodki, poročila z bojišč, dnevne novice iz slovenskih mest, nujna obvestila prebivalstvu, »črna kronika«, osmrtnice, oglasi itd.</p>

<p>Projicira tri vrste zgodovinskih virov:</p> <p>Pri prvem viru (glej vir 2) opozori učence na prazna polja med članki in jih pozove k ugibanju, kaj predstavljajo.</p> <p>Kot drugi vir (glej vir 3) projicira fotografijo nesreče, v kateri je 15. 1. 1917 plaz zasul železniško progo med Zagorjem in Trbovljami ter pokopal del brzovlaka. Fotografija je bila prvič objavljena deset let po prvi svetovni vojni v Slovenčevi fotografski prilogi Ilustrirani Slovenec. Pozove učence k razmisleku, zakaj časopisi ob takšnih nesrečah v vojnem času niso smeli poročati in objavljati fotografij.</p> <p>Kot zadnji vir (glej vir 4) predstavi vojno dopisnico, v kateri je del besedila počrtnjenega. Učence opozori, da je se je v vojnem času državna cenzura v Avstro-Ogrski zelo poostrila in močno posegla na področje javnega ter zasebnega življenja.</p> <p>Nato pozove učence k razmisleku o verodostojnosti zgodovinskih virov, za katere obstaja sum, da so bili ob svojem nastanku izpostavljeni cenzuri. Učno uro sklene s pogovorom o pomenu kritičnega presojanja zgodovinskih virov ter o možnostih preverjanja njihove zanesljivosti.</p>	<p>Ugotovijo, da gre v vseh treh primerih za poseg cenzure, s katero so oblasti skušale nadzorovati oz. omejevati dostop civilnega prebivalstva do informacij vojnega značaja. Cenzurirani so bili vsi časopisi in vsakdanja korespondenca med fronto in zaledjem.</p> <p>Učenci podajo svoja razmišljanja o pomenu kritične presoje zgodovinskih virov, o možnostih preverjanja zanesljivosti virov itd.</p>	
<p>Vir 1: Slovenec, 16. 9. 1911, let. 39, št. 212, str. 6, 7. Vir 2: Slovenec, 14. 8. 1914, let. 42, št. 184, str. 1. Vir 3: Ilustrirani Slovenec. Tedenska priloga Slovencea, 29. 1. 1928, let. 4, št. 24, str. 1. Vir 4: Cenzurirano pismo. (Fototeka MNZS.)</p>		
<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div data-bbox="135 1232 574 1411"> <p><b>Ij Pričetek šole.</b> V Ljubljani je zopet zavladao živahno vrvenje; mladi na se vrača s počitni, nastopila je šolska doba. Na ljudskih šolah se je pričel danes po cerkvenem opravilu že reden pouk. — V stolnem mestu našem imamo zopet dve krasni šolski palači več: stavbo c. kr. državne obrtne šole</p> </div> <div data-bbox="598 1153 1109 1422"> <p><b>In poslopje IV. deške ljudske šole za fantiče šentjakobskega okolišča, kjer je nastanjena tudi nanovo otvorjena pomožna šola za duševno zaostale otroke. Lepo zidavo so danes po sv. maši s primerno svečanostjo in s cerkvenim blagoslovom, ki ga je izvršil mil. prelat Kalan kot zastopnik c. kr. mestnega šolskega sveta, izročili visokemu učnemu in vzgojnemu namenu.</b></p> </div> </div>		
<p>Vir 1</p>		
<p>Vir 2</p>	<p>Vir 3</p>	<p>Vir 4</p>

2. UČNA URA	
Učitelj	Učenci
<p>Na tablo pritrdi tri slike. Prvo sliko, na kateri je naslovnica časnika Slovenec, označi s črko A. Drugo sliko, ki prikazuje kopijo rokopisa šolske kronike IV. mestne deške ljudske šole, označi s črko B. Tretjo sliko, na kateri je fotografija s časa prve svetovne vojne, označi s črko C. Nato učencem pove, da bo tokratna šolska ura namenjena preučevanju vsakdanjega življenja Ljubljancev med prvo svetovno vojno, pri čemer slike A, B in C prikazujejo tri različne vrste zgodovinskih virov, ki bodo iztočnica za njihovo raziskovanje. Nato poda napotke za oblikovanje dvojic. Vsaka dvojica dobi eno od petih različic delovnega lista.</p> <p>Pred reševanjem učence opozori, da delo s pisnimi zgodovinskimi viri od raziskovalca zahteva veliko zbranosti, natančnosti in kritične distance. Ker je jezik virov lahko zaradi starinskih izrazov in tujk težko razumljiv, imajo učenci na razpolago slovar tujk in SSKJ. Za pomoč se lahko obrnejo tudi na učiteljico, ki spremlja in usmerja njihovo delo.</p>	<p>Vsaka dvojica prevzame eno izmed petih različic delovnega lista. Vire A, B, C sprva na kratko preletijo, nato pa se lotijo podrobnega branja in reševanja nalog. Pri delu z viri si lahko pomagajo s slovarji. Zadnjo nalogo, ki zahteva od učencev življenje v zgodovinski čas ter različne vloge, dvojice dokončajo po pouku v šolski knjižnici ali doma. Zvezek z rešenimi nalogami prinesejo k naslednji šolski uri zgodovine.</p>
3. UČNA URA	
Učitelj	Učenci
<p>Poda navodilo za oblikovanje petih skupin (dvojice, ki so pri prejšnji šolski uri reševale enak delovni list, tvorijo eno skupino).</p> <p>Poda navodilo za delo in poročanje po skupinah oz. dvojicah.</p>	<p>Dvojice, ki so reševale enak delovni list, primerjajo svoje odgovore ter jih ustrezno dopolnijo. Če se pri usklajevanju odgovorov ne morejo poenotiti, pokličejo na pomoč učitelja. Nato iz virov, ki so jih prebirali med reševanjem nalog na delovnem listu, izluščijo tri zanimivosti. Eden izmed učencev v skupini je zadolžen za njihov zapis.</p> <p>Sledi poročanje po skupinah. Vsaka skupina ima poročevalca. Ta preostalim skupinam sprva predstavi tematiko virov, na katere so se nanašale naloge na delovnem listu (npr. odziv Slovencev na sarajevski atentat, zbiralne akcije in dobrodelnost med prvo svetovno vojno itd.). Nato navede tri zanimivosti, ki so jih izvedeli med prebiranjem virov. Sledijo vprašanja sošolcev. Poročanje skupine se sklene s predstavitvijo iger vlog po dvojicah.</p>

V nadaljevanju so predstavljeni delovni listi za delo v dvojicah.

## LJUBLJANA V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE (DELOVNI LIST 1)

VIR A:

Vir A (1): Slovenec, 29. 6. 1914, let. 42, št. 144, str. 1. (Naslovnica posebne izdaje Slovenca.)



Vir A (2): Slovenec, 29. 6. 1914, let. 42, št. 144, str. 2. (Sarajevo.)

**Sarajevo.** Prvi napad na prestolonaslednikov avtomobil je izvršil srbski stavec Cabrinović. Napadalec so zaprli.

**Sarajevo.** Pri prvem bombnem napadu na prestolonaslednika je bilo ranjenih okoli 20 oseb, med njimi tudi neki odvetniški koncipijent. Bomba je eksplodirala s toliko močjo, da so posamezni kosi prebili železne žalužije sosednjih trgovin.

**Drugi usodni napad. — Prestolonaslednik in njegova soproga mrtva.**

**Dunaj.** Iz Sarajeva je došlo uradno potrjeno poročilo, da se je po prvem atentatu izvršil na prestolonaslednika drugi atentat. Vse se tu čudi, kako da policija po prvem atentatu ni bila tako previdna, da bi preprečila, da bi se prestolonaslednik nadalje izpostavil nevarnosti.

Po sprejemu v mestni hiši sta se nadvojvoda in njegova soproga peljala po mestu. V bližino nadvojvodovega avtomobila se je priril 19 let stari dijak osmega gimnazijskega razreda Princip, ki je oddal na prestolonaslednika dva strela iz brovnina. Kroglica je prodrla nadvojvodu v obraz in mu šla v glavo, vojvodinja je bila zadeta v bližino srca. Nadvojvodo in njegovo soprogo so prepeljali v konak, kjer sta kmalu na dobljenih poškodbah umrla. Množica je takoj prišla in aretiranega napadaleca osmošolca Principa in ga skoro linčala.

Vir A (4): Slovenec, 2. 7. 1914, let. 42, št. 147, str. 3, 7.

**Jutri splošna žalost.**  
Jutri na dan pogreba so prepovedane vse gledališke predstave, vse predstave v kinoglediščih, godba, koncerti, varijete in slične zabave.

St. 12572.

### Razglas.

Jutri, v petek, dne 3. julija ob 4. uri popoldne bodeta se v dvorni župni cerkvi na Dunaju slovesno blagoslovili trupli Njegove cesarske in kraljeve visokosti blagopokojnega prestolonaslednika Franca Ferdinanda ter njegove blagopokojne soproge Zofije vojvodinje Hohenberške.

Vabim cenjene trgovce ljubljanske, da imajo v znak globoke žalosti mesta Ljubljane, v tem času, ko se vršijo pogrebni obredi, to je od 4–5 ure popoldne, svoje trgovine zaprte.

V Ljubljani, dne 2. julija 1914.

Zupan:  
dr. Ivan Tavčar.

**VIR B:**

*Odlomek iz šolske kronike IV. mestne deške ljudske šole v Ljubljani za šolsko leto 1913/1914.*

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 17, a. e. 215.)

**Vir B (1):** »28. junija sta Nj. cesarska Visokost prestolonaslednik nadvojvoda Franc Ferdinand in Njegova prevzvišena soproga nadvojvodinja Hohenberška postala žrtvi strahovitega zločina v Sarajevu. Ko je ostudna roka nečloveškega morilca dvignila na Njiju strelilno orožje ter Ju umorila. V znak iskrenega sočutja povodom tega groznega dogodka se je šolska mladina dne 3. julija udeležila maše zadušnice za Visoka pokojnika. Dan je bil pouka prost.«

Šolski vodja IV. mestne deške ljudske šole Janez Levec je na prvi učiteljski konferenci, 7. 7. 1914, v uvodu povedal sledeče:

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 14, a. e. 164.)

**Vir B (2):** »Čestiti zbor! Predno preidemo k dnevnemu redu, nas veže žalostna dolžnost, da se spomnimo groznega dogodka in ostudnega zločina, ki se je izvršil nad Nj. cesarsko Visokostjo presvetlim prestolonaslednikom Francem Ferdinandom in Nj. svetlo gospo soprogo vojvodinjo Hohenberško. To je grozna nesreča, ki je zadela vso Avstrijo, osobito pa našega sivolasega vladarja Nj. Veličanstvo cesarja Franca Jožefa I. V teh težkih časih prosimo Vsemogočnega za pomoč Njegovemu Veličanstvu, celi Avstriji in vsej vladarski hiši, kateri ostanemo z neomajno zvestobo in ljubeznijo udani.«

**VIR C:** Fotografije pred atentatom in aretacija.



**Vir C (1):** Obisk Franca Ferdinanda in njegove žene Sofije Hohenberg v Sarajevu 28. junija 1914. Fotografija je bila posneta pred mestno hišo pet minut pred atentatom.



**Vir C (2):** Aretacija Nedeljka Čabrinovića, ki je prvi vrgel bombo in zadel avtomobil s prestolonaslednikovim spremstvom. Dve leti pozneje je umrl v zaporu v Terezinu.



**Vir C (3):** Atentatorje, v sredini Gavrila Principa, peljejo na sodišče. Zaradi mladoletnosti je bil obsojen na 20 let prisilnega dela, umrl je 28. aprila 1918 v zaporu.



**Vir C (4):** Atentatorji v sodni dvorani. Nedeljko Čabrinović drugi z leve. Sledi Gavrilo Princip. (Fototeka MNZS.)

(Vir: Štepec, M. et al. (2010). *Slovenci + prva svetovna vojna 1914–1918*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine, str. 11; Fototeka MNZS; <http://www.rtvsl.si/kultura/razglednice-preteklosti/slovenski-znanec-prvi-atentator-na-prestolonaslednika-franca-ferdinanda/340560> (dostop: 13. 9. 2014).)



## NALOGE (DELOVNI LIST 1)

Spodnje naloge boš rešil/-a s pomočjo virov A, B, C. Vire sprva na kratko preleti, nato pa se loti podrobnega branja ter reševanja nalog.

1. O katerem dogodku govorijo viri?
2. Časnik Slovenec je v posebni izdaji o tem dogodku prvič poročal v ponedeljek, 29. 6. 1914. Kdaj se je dogodek zgodil?
3. Položaj Slovencev in drugih slovanskih narodov v Avstro-Ogrski ni bil enakopraven položaju Avstrijcev in Madžarov. Kljub temu je prestolonaslednik Franc Ferdinand med Slovenci veljal za velikega prijatelja »avstrijskih Slovanov«. Iz vira A (1) sklepaj, kakšna pričakovanja so gojili Slovenci do preminulega prestolonaslednika.
4. Časnik Slovenec že v naslovu pove, da sta se v Sarajevu zgodila dva napada na avstrijskega prestolonaslednika in njegovo ženo. Iz virov A (2) in C (1–4) razberi, kdo sta bila Nedeljko Čabrinović in Gavrilo Princip ter kakšno vlogo sta odigrala v atentatu.
5. V znak žalovanja so prvo stran časnika Slovenec obdali s črno obrobo. Iz časopisnih člankov (vir A 4) izlušči še druge načine, s katerimi so Slovenci izkazali svoje žalovanje ob izgubi avstro-ogrškega prestolonaslednika.
6. Iz odlomka šolske kronike (vir B 1) izpiši, kako je šolska mladina na IV. mestni deški ljudski šoli v Ljubljani obeležila tragični dogodek.
7. Iz časopisnega članka razberi (vir A 3), s kakšnim namenom je avstrijski prestolonaslednik v zadnjih dneh junija 1914 prispel v Bosno in Hercegovino.
8. Atentat na avstrijskega prestolonaslednika je bil skrbno načrtovan. Nadvojvodo Franca Ferdinanda so pred odhodom v Bosno in Hercegovino svarili, naj se obiska ne udeleži. S pomočjo vira A (3) razloži zakaj.

### IGRA VLOG:

Vživi se v vlogo učitelja IV. mestne deške ljudske šole, ki dan po atentatu na avstrijskega prestolonaslednika in njegovo ženo vstopi v razred in zbranim učencem sporoči podrobnosti o krvavem zločinu v Sarajevu. Pri zapisu scenarija za »učno uro po sarajevskem atentatu« upoštevaj dejstva in slogovne značilnosti izražanja, ki jih lahko razbereš iz virov na delovnem listu.

## LJUBLJANA V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE (DELOVNI LIST 2)

### VIR A:

Vir A (1): Slovenec, 5. 8. 1915, let. 43, št. 176, str. 6. (Razglas.)



Vir A (2): Slovenec, 5. 12. 1916, let. 44, št. 279, str. 4. (Pomanjkanje mleka v Ljubljani.)

**Ij Pomanjkanje mleka v Ljubljani.** Piše se nam: V Ljubljani je opažati od dne do dne večje pomanjkanje mleka. Na tem dejstvu tudi ne izpremeni prav nič okoliščina, da se je ustanovila takozvana »Preskrbovalnica za mleko«, ki je imela doslej eno celo sejo. Od papirja do mleka je še velika razdalja. Vprašanje preskrbe z mlekom se pa tudi ne da rešiti drugače kot z ustanovitvijo centrale za celo deželo. »Posredovalnica za mleko« je v tem oziru vložila na c. kr. deželna vlado prošnjo. »Preskrbovalnica za mleko« sama more le malo pomagati ljudem. Na tem žalostnem dejstvu ne izpremeni prav nič splošen popis mleka, ki se je sedaj odredil v Ljubljani. Ljudem je to treba povedati, da ne bodo zahtevali od »Preskrbovalnice za mleko« nemogočih stvari. Nekaj pa bo vseeno skušala »Preskrbovalnica za mleko« storiti. Neobhodno potrebno je, da se preskrbi v Ljubljani z najnujnejšo množino mleka tiste prebivalce, ki brez mleka sploh živeti ne morejo. V tem oziru pridejo v poštev le dojenčki in le tisti bolniki, ki drugega uživati ne morejo kakor mleko. Prve ni težko legitimirati, za zadnje je potrebno zdravniško spričevalo. Umevno je, da se more »Preskrbovalnica za mleko« ozirati na zdravniška spričevala tako dolgo, dokler njihovo število ne zraste na tisoče. Lansko

Vir A (3): Slovenec, 13. 3. 1916, let. 44, št. 59, str. 5. (Sladkorne karte.)

**Ij Sladkorne karte.** Z odredbo c. kr. deželne vlade z dne 8. marca 1916, številka 8922, ki je bila preteklo soboto objavljena v uradnem listu in po njem te dni v drugih domačih časopisih, v nedeljo, dne 19. marca, vpeljejo sladkorne karte, ki bodo veljavne za štiri tedne. Oddajale se bodo kot krušne karte pri vseh desetih krušnih komisijah, katere bodo vsled tega prihodnjic poslovale dva dni, in sicer v petek, dne 17. in pa v soboto dne 18. marca, vselej od 8. zjutraj do 1. popoldne. Sladkorna karta se glasi za osebo na 1 kg sladkorja z osmimi kuponi po eno osminko kilograma. Pravico do te karte ima vsaka v Ljubljani stanujoča oseba, ki hrani v svoji domači zalogi manj kot 2½ kg sladkorja. V ta namen bodo morali podati lastniki gospodarstev pred komisijo pismeno izjavo, koliko oseb da prehranjujejo in da nimajo v svojem gospodarstvu več kot 2½ kg sladkorja za vsako oskrbovano osebo. Potrebne goliče za izjavo se bodo dobivale pri komisijah. Kdor ima več zaloge, nima prej pravice do karte, dokler se njegova zaloge ne skrči pod zgoraj omenjeno količino. Prestopki proti tem določbam se strogo kaznujejo. Delne, polovične ali pa zvišane racije pri sladkornih kartah ne velajo.

Vir A (4): Slovenec, 5. 5. 1917, let. 45, št. 102. (Strašno pomanjkanje mesa v Ljubljani.)

**Ij Strašno pomanjkanje mesa v Ljubljani.** Zadnji čas nastaja od dne do dne hujši tepež za meso. Posledice pomanjkanja mesa so sicer nekoliko omilile izdane nakaznice za meso, tudi ograje pred stojnicami olajšujejo promet, vendar pa ni mogoče, da bi mesarji zadostili zahtevam kupujočega občinstva. Človek bi mislil, da leži glavni vzrok velikega pomanjkanja mesa v tem, da ljudje sedaj uživajo večje množine mesa, ko jim primanjkuje drugih živil. Temu pa ni tako! Nešteto rodbin je, ki sploh ne morejo priti do mesa. Že več tednov so brez njega. Velika večina Ljubljancev uživa meso k večjem enkrat na teden. Tudi je bosa, da si lahko premožnejši privoščijo več mesa. Kakor se nam iz merodajnega mesta zagotavlja, leži največji vzrok pomanjkanja mesa v tem, da se daje ljubljanskemu mestu premalo živine. Ljubljansko mesto bi potrebovalo — ako naj bi prišlo v zmislu razglasa ministrstva za prehrano na osebo in mesni dan 18 dkg mesa s priklado — na teden okroglo 45.000 kilogramov mesa. Sedaj pa dobiva mestna aprovizacija, oziroma dobivajo mesarji vseh vrst klavne živine le toliko, da pride na teden komaj 12.500 kg mesa od nje. Ljub-

ljana bi potrebovala na vsak mesni dan v zmislu zgoraj omenjenega razglasa 9000 kg mesa, a kakor je videti, da dobi le 12.500 kilogramov za pet dni. Čudno potem ni, da je tak naval za meso. Dolžnost poklicanih faktorjev je, da napravijo nemudoma konec temu strašnemu pomanjkanju s tem, da odkažejo ljubljanskemu mestu več klavne živine. Čuje se, da bo morala Kranjska dežela dati več sto glav goveje živine za Trst. Videti je, da se hoče sedaj tudi pri živini tako postopati, kakor se je lansko jesen delalo s krompirjem. Trst je dobil, preden je mogla Ljubljana deliti krompir, 80 vagonov krompirja. Ljubljance so takrat tolažili, da bo krompirja za vse potrebe dovolj. Pozneje so se pa morali Ljubljanci za krompir obrisati pod nosom. Ne vemo, ali leži krivda za tako postopanje v centralnih uradih, ali je tukajšnja deželna vlada brez moči, zagotoviti domačemu prebivalstvu prepotrben živež, jasno pa je, da tako ne more več biti. Za krompirjem, za mlekom, ki gre v južna mesta, naj se nam sedaj začno cediti sline še za mesom, ki bo šlo v Trst. Od samih slin pa tudi Ljubljancev ne bo mogoče vzdržati!

Vir A (5): Slovenec, 13. 3. 1916, let. 44, št. 59, str. 5. (Prodajalci kruha in moke ter stranke.)

**Ij Prodajalci kruha in moke ter stranke** se vnovič opozarjajo na navodila mestnega magistrata, da je pri nakupu moke in kruha vedno prinesiti s seboj tudi srednji del krušne izkaznice in da ima prodajalec pravico odrezati le one dele izkaznice, kateri imajo natisnjeno težo 50 ali 70 gr. Šele pri slednji oddaji onih delov nakaznic, ki izkazujejo težo, mora prodajalec odvzeti tudi srednji del krušne izkaznice.

**Ij Pozor radi cene in teže kruha.** Ker se v zadnjem času množe pritožbe, da nekateri peki prodajajo prelahak kruh in celo za višjo ceno, kakor je določeno, se občinstvo opozarja, da stane 98 dkg kruha 70 vin. Tozadevne pritožbe se sprejemajo

v mestni posvetovalnici med 11. in 12. uro. Na anonimne ovadbe pa se slej ko prej ne bode oziralo.

**Ij Prodaja jajc v mestnih vojnih prodajalnah.** Po vseh mestnih vojnih prodajalnah se zopet prodajajo jajca, in sicer od 8. do 11. ure dopoldne ter od 3. do 7. ure popoldne.

## VIR B:

Odlomek iz šolske kronike IV. mestne deške ljudske šole v Ljubljani za šolsko leto 1916/1917:

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 17, a. e. 215.)

**Vir B (1):** »Vслед vojnih razmer je nastalo pomanjkanje živil in s tem v zvezi velika draginja, ki vplivata posebno v revnejših ljudskih slojih neugodno na prehrano otrok, vsled česar nastajajo bolezni. Zato se je ustavil dne 14. decembra 1916 pod predsedstvom župana dr. Ivana Tavčarja upravni odbor dnevnih zavetišč.

Odbor ima nalogo skrbeti za revno zapuščeno in zanemarjeno šolsko mladino vseh ljubljanskih javnih in zasebnih ljudskih šol in sicer za njeno prehrano in nadzorstvo, po zmožnosti pa tudi za druge njene potrebščine (obutev, obleko i. t. d.). V dnevno zavetišče na Bleiweisovi cesti je bilo sprejetih tudi 20 otrok IV. mestne šole in 1 učenec pomožne. Poleg opoldanske hrane so dobivali ondi tudi topli zajtek.«

Odlomek iz zapisnika II. redne konference učiteljstva, 14. 10. 1916.

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 14, a. e. 164.)

»Pri izboru otrok, ki se priporočajo za sprejem v dnevna zavetišča, se je ozirati na otroke mobiliziranih očetov, in mater, ki so zaposlene med dnevom izven doma, in na sploh na zanemarjenost vsled revščine in obilice otrok.«

## VIR C:

**Vir C (1):** Živilska izkaznica (Vir: Štepec, M. et al. (2010). Slovenci + prva svetovna vojna 1914–1918. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine, str. 79.)



**Vir C (2):** Živilska izkaznica za sladkor (Vir: Štepec, M. et al. (2010). Slovenci + prva svetovna vojna 1914–1918. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine, str. 81. (Fototeka MNZS.))



## NALOGE (DELOVNI LIST 2)

Spodnje naloge boš rešil/-a s pomočjo virov A, B, C. Vire sprva na kratko preleti, nato pa se loti podrobnega branja.

1. Že takoj ob začetku prve svetovne vojne so se cene osnovnih živil zaradi pomanjkanja hrane naglo povišale. Draginja se je med vojno le še stopnjevala. Preberite »Razglas« (vir A 1), ki ga je ljubljanska mestna oblast na poziv kranjske deželne oblasti objavila v Slovenscu 5. avgusta 1915. Iz poziva razberite, kako so takratne oblasti skušale zaustaviti nenadzorovano rast cen osnovnih živil.
2. Iz virov, ki jih imaš na voljo, izpiši vsa navedena živila, ki jih je med vojno najbolj primanjkovalo.
3. Do velikega pomanjkanja osnovnih živil je prihajalo predvsem v večjih mestih. Iz časopisnega članka z dne 5. 5. 1917 (vir A 4) razberite, kateremu mestu je ljubljanski časnik Slovenec očital neupravičeno prednost pri razdeljevanju hrane.
4. V prvi polovici leta 1915 je mestna oblast v Ljubljani zaradi velikega pomanjkanja odprla vojne prodajalne, kjer so prodajali osnovna živila po nekoliko nižjih cenah. S pomočjo časopisnih člankov in slikovnega gradiva ugotovite, kako so mestne oblasti skušale doseči, da bi do cenejših živil prišli le revnejši sloji in družine brez imetja z večjim številom otrok.
5. Iz časopisnega članka z dne 5. 12. 1916 (vir A 2) ugotovite, kdo je bil upravičen do mlečnih nakaznic.
6. Mestna oblast je med vojno v Ljubljani ustanovila več dnevnih zavetišč. V eno takšnih zavetišč so bili vključeni tudi nekateri učenci IV. mestne deške ljudske šole. Iz odlomka šolske kronike (vir B 1) razberite pomen oz. namen dnevnih zavetišč.
7. Kateri otroci so imeli prednost pri vključevanju v dnevno zavetišče (vir B 2)?

## IGRA VLOG:

Vživi se v vlogo mame učenca IV. mestne deške ljudske šole in napiši prošnjo za sprejem otroka v dnevno zavetišče na Bleiweisovi cesti. Prošnja naj vključuje opis družinskih razmer (npr. podatki o mobilizaciji, zaposlitev staršev, bivanjske razmere, število nepreskrbljenih otrok itd.).

## LJUBLJANA V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE (DELOVNI LIST 3)

## VIR A:

Vir A (1): Slovenec, 27. 7. 1914, let. 42, št. 168, str. 4. (Varstvo golobov in pismonoš.)

Vir A (2): Slovenec, 30. 7. 1914, let. 42, št. 171, str. 3. (Dobava konj za vojsko.)

**VARSTVO GOLOBOV IN PISMONOS.**  
Stev. 578 1/pr.

**Razglas.**

Pripeti se, da se golobi pismonoši neopravičeno posedujejo, love in usmrte. C. kr. policijsko ravnateljstvo v Ljubljani objavlja v varstvo golobov pismonošev sledeče:

1. Vsak golobar ali posestnik golobov mora število istih takoj c. kr. policijskemu ravnateljstvu prijaviti.
2. V smislu § 389. spl. drž. zak. mora vsak ujetega ali najdenega goloba-pismonoša kot najdeno stvar pri c. kr. policijskem ravnateljstvu oddati.
3. V smislu § 383. spl. drž. zak. ne sme nihče tujega goloba-pismonoša usmrtiti.

Prestopki tega razglaša se bodo po obstoječih predpisih kaznovali.

**C. kr. policijsko ravnateljstvo v Ljubljani, dne 25. julija 1914.**

**DOBAVA KONJ ZA VOJSKO.**

Graški listi priobčujejo: V slučaju mobilizacije potrebuje vojna uprava v najkrajšem času okoli 190.000 konj. Da se to omogoči, je vsak posestnik konj po zakonu dolžan svoje za vojaštvo sposobne konje proti primerni odškodnini prepustiti državi. Vsakih 10 let se vrši štetje konj, vsaka 3 do 4 leta pa pregleda posebna komisija, obstoječa iz konjeniških častnikov in političnih uradnikov, vse konje, katere razdeli v sposobne in v nesposobne. Sposobni konji ostanejo v evidenci občin, posestnike pa pouči komisija o postavnih določbah. Za vsak okraj je že v mirovnem času določena posebna komisija, katera v slučaju mobilizacije potom političnih oblasti pozove posestnike konj, da dajo na razpolago sposobne konje. Poleg tega potrebuje vojna uprava še veliko število vožnih konj in vozov, katere najame za čas vojske. Poleg tega pa nakupuje država tudi v inozemstvu konje. Gotovo je vsem v spominu, kako so Angleži za časa burske vojske, Italijani in Turki za časa libijske vojske pri nas, posebno na Ogrskem, kupili veliko število konj. Tudi Srbija je nameravala pred vojsko s Turčijo kupiti na Ogrskem veliko število konj. Sedaj pa je avstro - ogrska vlada prepovedala izvoz konj.

Vir A (3): Slovenec, 17. 6. 1915, let. 43, št. 135, str. 4. (Abstinenčni dan.)

Vir A (4): Slovenec, 14. 6. 1917, let. 45, št. 134, str. 5. (Dan žepnih robcev.)

**Dnevne novice.**

† **Abstinenčni dan** — za oslepele vojake. Na drugem mestu že povemo, da bodi prihodnji četrtek, 24. junija, na praznik sv. Janeza Krstnika, zavetnika abstinentov, abstinenčni dan po vsem Slovenskem. Razume se samo ob sebi, da se to predpisati ne da, ampak da je to samo prošnja do vseh dobrohotnih Slovencev, naj se ta dan zdrže vsake opojne pijače. Prihranek naj bi se pa daroval za najplemenitejši namen, kar si jih moramo misliti: za uboge oslepele vojake. Za te bo treba po vojski itak na neki način poskrbeti; poskrbimo tem potom, da si odrečemo merico pijače! — Opozarjamo, da je

lj **Dan žepnih robcev.** V soboto, dne 16., in v nedeljo, dne 17. t. m., se vrši pod nazivom »Dan žepnih robcev« nabiranje po hišah v vojne pomožne namene, in sicer bodo dijaki tukajšnjih srednjih šol nabirali odpadke platnenih in bombažnih tkanin, robcev, perila, oblek i. dr. Vse se porabi za perilo invalidom in vojaškim otrokom ali pa za tkanje novih tkanin. V vsaki družini se gotovo izlahka pogreši par robcev ali vsaj nekaj že nerabnega perila. Kdor pa ne bi mogel dati v tvarini, naj bi prispeval z malim zneskom v gotovini. Ljubljansko občinstvo, ki se je doslej vedno izkazalo radodarno v patrijotične namene, se gotovo odzove tudi to pot, ko gre po vsej državi velika akcija za perilo junakom invalidom in otrokom-sirotam padlih vojakov.

#### VIR B:

*Odlomki iz šolske kronike IV. mestne deške ljudske šole v Ljubljani za šolsko leto 1915/1916.*

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 17, a. e. 215.)

**Vir B (1):** »Božič na bojnem polju. Vojnooskrbovalni urad pri c. i. k. vojnem ministrstvu je sklenil prirediti po vsej Avstriji zbirke za božična darila vojakom na bojnem polju, pri katerih naj bi bila udeležena tudi šolska mladina. Zato je c. k. deželni šolski svet [...] izdal poziv na vse šolske zavode na Kranjskem: Vsakemu šolskemu otroku naj se nudi prilika, da pokaže svoje resnično patrijotično mišljenje, hvaležnost in občudovanje naših vojakov na bojnem polju s tem, da jim za božič nakloni malo ljubezensko darilo kot pozdrav iz domovine.

Darila naj se spravijo v male zavojčke ter naj obsegajo stvari, ki otroka ne stanejo mnogo, a so vendar vsakemu vojaku potrebna: robec, žveplenke, šivanke, niti, gumbi, razglednice s pozdravi in voščili učencev in vojne dopisnice z naslovom šole, razreda in darovalca. Ti zavojčki naj se povežejo s čednimi trakovi in okrasijo z jelovo ali smrekovo vejico.

Učenci tukajšnje ljudske in pomožne šole so darovali 185 takih zavojčkov, ki so se dne 27. novembra izročila vojnooskrbovalnemu uradu v Ljubljani. Kot odgovor na ta darila, so dobivali posamezni učenci od obdarovanih vojakov nase naslovljene dopisnice z iskrenimi zahvalami in pozdravi.«

**Vir B (2):** »C. i. k. deželni šolski svet je izdal dva poziva na vse kranjsko šolstvo, da naj na novo prične zbirati denarne zneske za vojnooskrbovalne namene [...] pod imenom: »Tedenski darovi šolarski« (Schulwochenspende). Da bi se starši vsled teh zbirk na novo ne obremenili, se priporoča v šoli in v domači hiši največja štedljivost, tako da bo vsakemu otroku mogoče na teden privarčevati si nekaj vinarjev za omenjeno zbirko. Najmanjši tedenski prispevek naj bosta 2 vinarja, preplačila nad 1 K se ne sprejemajo. [...]

C. k. deželni šolski nadzornik dr. Mihael Opeka je zložil pesem o vinarjih, s katero spodbuja šolsko mladino k pridnemu zlaganju vinarjev v vojne namene. To pesem so učenci vseh razredov pridno memorirali in se jo naučili tudi peti.«

**Vir B (3):** »Brambeni ščit v železju je bil postavljen 18. avgusta 1915 v podporo osirotelim otrokom in zapuščenim vdovam v vojni padlih junakov. V preteklem letu so zabijali žeblje po 1 K, 50 h in 20 h. Proti koncu leta so se udeležile tega zabijanja skoro vse ljubljanske šole, tukajšnja ljudska šola je bila na vrsti dne 22. decembra 1915 in je od tej priliki izročila zbirko 28,34 K v korist sklada za vdove in sirote. Mestni župan se je v svojem pismu z dne 27. decembra 1915 zahvalil učnemu osebju in učencem za ta dar.«

**Vir B (4):** »Nabiranje robidovega in jagodovega listja. Razpis c. k. deželnega šolskega sveta [...] pozivlja šolsko mladino k nabiranju robidovega in jagodovega listja ki se rabi kot nadomestilo čaja za vojaštvo. Takega listja, osušenega in očiščenega se je poslalo s tukajšnje šole dne 5. novembra 1915 7 ½ kg c. k. kemični tovarni v Oberlad.«

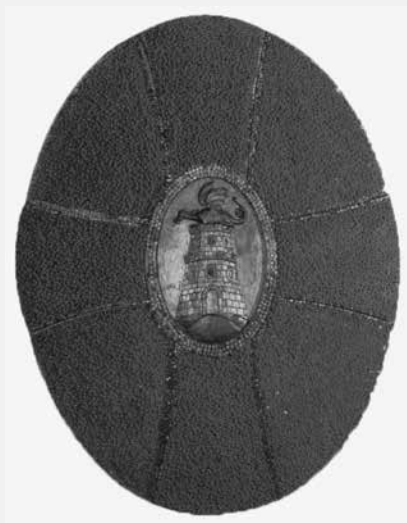
**Vir B (5):** »Zlato za železo. Nabralo se je prvič 56 g zlata in 26 ½ g srebra. [...] Drugič se je nabralo 1 ½ g zlata in 15 g srebra« [...] »Volna in kavčuk. [...] Nabralo se je za težak tovorni voz t. j. 47 zavojev [...]«

#### VIR C:

**Vir C (1):** Za potrebe vojske so v zaledju zbirali cerkvene zvonove. (Vir: Štepec, M. et al. (2010). Slovenci + prva svetovna vojna 1914–1918. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine, str. 71. (Fototeka MNZS.))



**Vir C (2):** Leseni ščit (t. i. Brambni ščit), popolnoma prekrit z žebli, danes hrani Mestni muzej v Ljubljani. Na Mestnem trgu pred magistratom je bil postavljen leta 1915 na pobudo ljubljanskega župana Ivana Tavčarja. (Vir: Mestni muzej Ljubljana.)



**Vir C (3):** Potrdilo o prispevku v akciji Brambni ščit v železju. (Vir: Mestni muzej Ljubljana).



### NALOGE (DELOVNI LIST 3)

Spodnje naloge boš rešil/-a s pomočjo virov A, B, C. Vire sprva na kratko preleti, nato pa se loti podrobneje branja in reševanja nalog.

1. V zadnjih dneh julija 1914, ko se je Avstro-Ogrska pospešeno pripravljala na napad na Srbijo, sta v časniku Slovenec izšla članka A (1) in A (2). K čemu sta pozivala? Razloži, kakšne naloge so opravljali golobi in konji v času prve svetovne vojne.
2. Časnik Slovenec je med vojno svoje bralstvo pozival na obeležitev abstinenčnega dne (vir A 3) in dneva žepnih robcev (vir A 4). Razloži, kakšen je bil namen teh dveh akcij.
3. Iz odlomka šolske kronike (vir B 1) razberi, komu in kako so učenci IV. mestne deške ljudske šole v božičnem času izkazali svojo naklonjenost. Kako so se odzvali obdarovanci?
4. Življenje v zaledju je bilo na zahtevo oblasti popolnoma podrejeno potrebam na bojiščih. Iz virov (B 2-5) razberi različne vrste surovin, ki so jih učenci zbirali za potrebe vojske.

5. »Brambni ščit v železju« danes velja za spomenik solidarnosti ljubljanskih meščanov med prvo svetovno vojno. Akcije se je leta 1915 udeležila skoraj vsa ljubljanska šolska mladina. Iz virov B (3), C (2), C (3) razberi kako.
6. Iz vira B (2) razberi, kako so šolske oblasti spodbujale šolarje k zbiranju tedenskih denarnih prispevkov v vojnooskrbovalne namene.

#### IGRA VLOG:

Vživi se v vlogo šolskega vodje Janeza Levca. Napiši poročilo C. k. deželnemu šolskemu svetu o sodelovanju IV. mestne deške ljudske šole pri zbiralnih in dobrodelnih akcijah za vojnooskrbovalne namene v šolskem letu 1915/1916.

## LJUBLJANA V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE (DELOVNI LIST 4)

#### VIR A:

Vir A (1): Slovenec, 4. 8. 1914, let. 42, št. 175, str. 1, 4. (Bil je zadnji čas.)

### Bil je zadnji čas.

Kakšen bo konec evropske vojske, tega nihče ne vé in tudi nihče vedeti ne more. Gotovo pa je, da bo vojska kratka. Prvič, ker so sedaj tako imenitne prometne zveze, da so v enem ali dveh tednih vse, več milijonov broječe armade na bojišču pripravljene za boj. Drugič ne more daljše vojske, ki bi trajala in se zavlekla več mesecev, nobena država zdržati zaradi gospodarske depresije in prehranitve armade in vsega prebivalstva. Kmečko prebivalstvo bi zavlačitev vojske še preneslo, ker ima doma zaloge hrane, mesta, zlasti velika mesta, kakor London, Pariz, Berlin, Dunaj in druga bi pa komaj in komaj dihala. Dobava in dovoz hrane bi bila namreč vsled pomanjkanja delavskih moči, prometnih uslužbencev in produkcije živil zelo otežkočena. Tega se voditelji vojske tudi dobro zavedajo, zato hite z odločitvijo glavnih bitk.

Gotovo pa je, da si je izbrala Avstrija najboljšo in tudi zadnjo priliko, da se more ohraniti in ostati velevlast. Zdaj ali pa nikoli več!

Pomisliti je treba, da je Rusija kovala na Balkanu železen obroč proti nam. Rumunija, Srbija, Grčija so bile že v njem; Bog vé, če bi sčasoma tudi Bolgarija ne omahnila! Če bi bil ta obroč enkrat gotov, bi ga Avstrija težko razbila.

Z oslabiljenjem Avstrije bi bila tudi Nemčija silno prizadeta, ker bi ostala sama sredi sovražnikov z oslabiljenim zaveznikom. Zato je razumljivo, da je Nemčija s tako velikodušnostjo priskočila nam na pomoč.



Vir A (2): Slovenec, 25. 5. 1915, let. 43, št. 166, str. 2. (Prvi boji z Lahi.)

**Prvi boji z Lahi. — Uspešen nastop naše mornarice. — Avstrijski letalci obstrejevali več laških krajev.**

**AVSTRIJSKO URADNO POROČILO.**  
Začetek bojev na italijanski meji.

Dunaj, 24. maja. Pri nastopu vojne stanja so se na posameznih točkah ob tirolski meji pričeli manjši boji. Na primorskem obmejnem ozemlju se je pri obmejnem kraju Strassoldo pokazala italijanska konjenica.

Namestnik načelnika generalnega štaba pl. Höfer. fml.

Vir A (3): Slovenec, 15. 9. 1915, let. 43, št. 166, str. 1. (Slovenske dežele in laške želje.)

### Slovenske dežele in laške želje.



Nova italijanska-avstrijska meja skozi slovenske dežele, kakor so jo načrtali Italijani.  
(Po zemljevidu iz Italije.)

Vir A (4): Slovenec, 18. 8. 1915, let. 43, št. 187, str. 5. (Posredovalnica za goriške begunce.)

**Posredovalnica za goriške begunce v Ljubljani ima sedež v prostorih „Zadružne Zveze“ v Ljubljani, Dunajska cesta šte. 38.**



Vir A (5): Slovenec, 22. 2. 1916, let. 44, št. 41, str. 1. (Laški letalci nad Ljubljano.)

#### Laški letalci nad Ljubljano.

O tem napadu priobčujemo še naslednje poročilo:

V petek ob pol 11. uri dopoldne je priletel od juga sem italijanski letalec, ki je metal bombe na mesto. Prva je udarila na Šentjakovski trg, tri korake od fasade rezervne bolnice št. 2, na tla in izkopala tri metre široko in en meter globoko jamo. Popokale so tudi šipe na treh oknih. Letalec je letel nato še nekaj časa v prvotni smeri, nato se pa obrnil v smeri proti dolenskem kolodvoru ter vrigel še tri bombe, od katerih dve sta padli na dvorišče hiše št. 11 na Zobjeku, ena pa na Vožarski pot. Tudi tu so izkopale velike luknje. Prst in šuta sta padli na streho pritlične hiše in jo poškodovali. Nek mož, ki je na dvorišču sekal drva in bil od vseh hišnih prebivalcev edini doma, je ostal popolnoma nepoškodovan, četudi je bomba udarila komaj tri korake od njega proč. Samo sekira mu je padla iz rok.

Letalec je nato vrigel še dve bombi, katerih ena je padla v Ljubljanico, druge pa v močvirje. Nenadno nastala gosta megla mu je vzela razgled. Ko je proti 12. uri izginila megla, so kmalu opazili dve letali, ki sta leteli iz smeri od Zaloča proti Ljubljani. V bližini stare cukrarne je padla bomba, ki je ranila par oseb in enega konja ter razbila več šip. Takoj nato je spustil letalec še eno bombo, ki je padla na njivo za Lichtenturničnim zavodom blizu Kuhrove ceste. Napravila ni nobene škode. Obe letali sta leteli precej nizko, in so jih tudi takoj obstreljevali obrambni topovi na Gradu, nakar sta odletela.

K temu pristavljamo, da se je le čuditi gostobesednosti laškega »Corriera«, kajti za to, da so laški letalci nekoliko poško-

#### VIR B

Odlomek iz šolske kronike IV. mestne deške ljudske šole v Ljubljani za šolsko leto 1915/1916.

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 17, a. e. 215.)

**Vir B (1):** »Bombni napadi laških letalcev na Ljubljano in varnostne odredbe proti njim. Dne 18. februarja se je pojavilo več sovražnih letalcev nad Ljubljano in okolico, ki so vrgli med 10. in 12. uro nekaj bomb v Šentjakobskem in Trnovskem okraju in pred staro cukrarno, kjer je vojašnica. Materijalne škode te bombe niso povzročile, pač pa je postal deček I. mestne šole, ki je bil pri cukrarni iz šole domov grede od izstrelkov zadet in je še isti dan umrl, nedolžna žrtev teh napadov. Pogreba njegovega dne 20. februarja, ki ga je priredila mestna občina na lastne stroške, se je udeležilo tudi vojaštvo in vsi mestni dečki ljudske šole. Povodov teh napadov je izdalo c. k. deželno predsedništvo [...] učiteljstvu natančna navodila, kako je treba mladino glede varnosti poučiti, bodisi doma, na ulici ali pa v šoli, dalje kako se je učiteljstvu ob napadih na šolsko poslopje vesti in skrbeti za varnost mladine. [...] V smislu teh odredb so imele ljudske šole, nastanjene začasno v šolskem poslopju na Ledini, več poskusnih alarmov. Pri tem se [je] pokazalo, da je mogoče v 2–3 minutah izprazniti obe nadstropji in mladino spraviti v klet in v garderobe v pritličju, kjer bi bili najbolj varni pred bombami in pred izstrelki z Grada.«

Odlomek iz zapisnika VII. redne konference učiteljstva, 3. 3. 1917.

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 14, a. e. 164.)

**Vir B (2):** »Šolski vodja Janez Levec je učiteljstvu na konferenci sporočil naslednje: »Ob koncu I. polletja sem pregledal zvezke vseh razredov. [...] Pomanjkanje rednega pouka se opazi sempatja pri pisavi, ki je včasih celo neokretna, zlasti pri begunskih otrocih.«

#### VIR C

**Vir C (1):** Odprtje avstrijsko-italijanske fronte je z domov ob Soči pregnalo okoli sto tisoč ljudi. Ženske, otroci in ostareli iz slovenskih krajev na levem bregu bojne črte so odšli na Kranjsko, Štajersko in Koroško, od tod pa v begunska taborišča po vsej monarhiji. V Ljubljani in njeni okolici so smeli ostati le tisti, ki so bili dovolj preskrbljeni z blagom in denarjem, da niso bili v breme tamkajšnjemu prebivalstvu. Begunci, ki so razpolagali z zadostnimi sredstvi, so morali pri mestnih oblasteh izprositi izrečno dovoljenje za bivanje v Ljubljani oz. njeni okolici. Pomagali so v vojaških delavnicah ter tako vzdrževali svoje družine. Na sliki so civilni prebivalci, ki so zaradi vojne zapustili svoje domove na Krasu.

(Vir: Štepec, M. et al. (2010). *Slovensci + prva svetovna vojna 1914–1918. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine, str. 63. (Fototeka MNZS.)*)



## NALOGE (DELOVNI LIST 4)

Spodnje naloge boš rešil/-a s pomočjo virov A, B, C. Vire sprva na kratko preleti, nato pa se loti podrobnega branja in reševanja nalog.

1. Poleti 1914, ko se je začela prva svetova vojna, je veljalo splošno prepričanje, da bo vojna kratka. Iz vira A (1) razberi dve dejstvi, zaradi katerih je pisec članka prepričan, da vojna ne bo trajala dolgo.
2. Pisec vira A (1) v nadaljevanju ugotavlja, da je Avstrija z vojno napovedjo Srbiji izbrala »najboljšo in tudi zadnjo priliko«, če želi ostati »velevlast« (velesila). Iz članka izpiši, katera država naj bi predstavljala največjo grožnjo Avstro-Ogrski ter zakaj.
3. Pojasni sporočilo risbe, objavljene v začetku avgusta 1914 v časniku Slovenec (vir A 1).
4. Konec maja 1915 so dnevni časopisi začeli poročati o prvih vojaških spopadih z »Lahki«. Imenuj evropski narod, za katerega so v takratnem časopisnem žargonu pri nas pogosto uporabljali slabšalno ime »Lahik«.
5. Iz avstrijskega uradnega poročila (vir A 2) in zemljevida (vir A 3) ugotovi, kdaj, kje in zakaj je prišlo do spopada med »Lahki« in Avstro-Ogrsko.
6. S soškega bojišča je ugoden veter občasno prinesel bobnenje topovskih granat vse do Ljubljane. Mesto je predstavljalo zaledje fronte in zato med vojno ni utrpelo neposredne vojaške škode. Izjema je bil 18. februar 1916, ko je Ljubljana doživela prvi bombni napad v svoji zgodovini. S pomočjo virov A (5) in B (1) opiši, kaj se je zgodilo.
7. Po prvem bombnem napadu so oblasti ljubljanskim šolam poslale posebne varnostne odredbe. S pomočjo vira B (1) razloži, za kakšne ukrepe gre in kako so jih izvajali.
8. S pomočjo virov A (4) in C (1) razloži, kakšno usodo je doživelo prebivalstvo, ki se je po odprtju avstrijsko-italijanske fronte ob reki Soči zateklo v Ljubljano oz. njeno okolico.
9. Kakšne težave so v šoli še posebej pri begunskih učencih opazali učitelji (vir B 2)? Razmisli zakaj.

### IGRA VLOG:

Vživi se v vlogo učenca IV. mestne deške ljudske šole, ki je v petek, 18. februarja 1916, v dnevniku opisal svoje doživljanje prvega bombnega napada na Ljubljano. V dnevniški zapis vključi dejstva, ki jih lahko razbereš iz virov na delovnem listu, kot tudi svoje občutke ob tem dogodku.

## LJUBLJANA V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE (DELOVNI LIST 5)

### VIR A:

Vir A (1): Slovenec, 31. 5. 1915, let. 43, št. 121, str. 5. (Ko bi se pomagalo ...).

**Ij Kako bi se pomagalo ...** Šole v Ljubljani so deloma predčasno že zaključile šolsko leto. Pouk imajo še dekliške šole in kolikor jih je v nemških kazinskih prostorih. Najmanj pouka so imele deške ljudske šole, kar se tuintam bridko občuti, kajti marsikje so fantiči brez nadzorstva ter prepuščeni samim sebi. Po hosti na Golovcu in drugod se potikajo nezreli in brezdelni 10- do 14letni pobiči, ki se izkazujejo z nenavadno divjostjo in sirovostjo. Čuje se med njimi nesramno govorjenje, ki mora vsakega poštenjaka v srce zboti. Ali ne bi kazalo, da bi se policijsko nadzorstvo od časa do časa raztegnilo tudi na te skrivne prostore? Ali se ni nekje sprožila misel, da bi se za dečke v sedanjih gorkih dneh vpeljale takozvane gozdne šole? Morda pa ne bi bilo brez uspeha, če bi se ta stvar poizkusila.

Vir A (2): Slovenec, 16. 3. 1917, let. 45, št. 61, str. 3. (Zdravstveno oskrbovanje bolnikov in ranjencev v Ljubljani.)

### **Zdravstveno oskrbovanje bolnikov in ranjencev v Ljubljani.**

Piše polkovni zdravnik dr. Mavricij Rus.

(Z dovoljenjem vojnega tiskovnega štana.)

Ob začetku svetovne vojne je le malokdo slutil, kako odlična in nad vse važna vloga sčasoma odmerjena v preskrbi ranjenih in bolnih vojnikov ravno naši ljubljanski etapni postaji.

Po zaslugi oblasti, ki so takoj začetkom vojne drage volje prepustile mnogoštevilna šolska poslopja, so bili za bolne in ranjene na razpolago primerni prostori, velike svetle sobe, ki so se opremili z vsemi modernimi pomočki moderne zdravniške vede.

Komaj sta potekla dva tedna, že je javila brzjavka, da se pripelje zvečer prvi sanitetni vlak. Kakor blisk je šlo to naznanilo po deželnem glavnem mestu in preko njegovih mej. Naši vojaki, naši junaki, ki so bili svoj čas, ko jih je bil poklical najvišji vojni gospod, polni navdušenja odrinili v boj za domovino, so se vračali po vroči borbi z bojišča v drago domovino bedni in pomoči potrebni.

Vir A (3): Slovenec, 31. 5. 1915, let. 43, št. 121, str. 2. (Pogum in zaupanje!)

### **Pogum in zaupanje!**

Iz Rateč pri Kranjskigori se nam piše: Tukaj poslušamo gromenje topov, pa se nič ne bojimo. Varujejo nas močne trdnjave na Predilu in v Naborjetu, ki pošiljajo svoje pozdrave sovražniku. Italijani bi morali žrtvovati tisoče in tisoče vojakov, preden bi prodri čez Zabnice na Trbiž.

Nikogar naj ne bode strah,  
sovraga pomandramo v prah!

### **Pozdravi naših fantov.**

Z italijanskega bojišča so nam slovenski vojaki odposlali 24. t. m. naslednjo dopisnico: Naše baterije bruhajo silen ogenj na neprijatelja, ki pa le slabo odgovarja. Med fanti vlada veliko navdušenje. Pod jasnim nebom se slišijo leteče krogle kot s i k g a d o v. Vojaštvo je zdravo. Upajoč, da neprijatelj draga plača svojo hinavščino. Vam kličemo: Na veselo svidenje v veliki Sloveniji! — Slede podpisi.

Vir A (4): Slovenec, 17. 8. 1915, let. 43, št. 186, str. 1. (Čestitka cesarju za 85. rojstni dan.)



#### VIR B

Odlomek iz šolske kronike IV. mestne deške ljudske šole v Ljubljani za šolsko leto 1914/1915:

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 17, a. e. 215.)

**Vir B (1):** »Takoj ob pričetku vojne se je šolsko poslopje izpraznilo v vojaške namene. Najprvo so bili nastanjeni novinci 27. pehotnega polka, pozneje pa oddelek vojnih invalidov. Od 15. junija pa se rabi šola kot vojna infekcijska bolnica. Zaradi nevarnosti okuženja je šolski vodja opustil svojo pisarno v šolskem poslopiju. Tudi šolski sluga se je moral iz istega vzroka izseliti. Ker je bilo šolsko poslopje na Prulah po vojaščini zasedeno, se je pouk vršil od 21.–30. septembra na šentjakovski šoli vsak torek, četrtek in soboto od 1–5 ure popoldne; od 30. septembra do 24. oktobra je bila šola nameščena v šolskem poslopiju na Ledini in je imela vsak dan pouk od 1–5 ure popoldne. Dne 24. oktobra pa sta se morali I. in IV. mestna šola zaradi vojaščine zopet umakniti z Ledine in se preseliti nazaj v šentjakovsko šolo [...] Poučevali so se le glavni predmetje. [...] Opustile so se vse realije\*, risanje, petje in telovadba, tako da se poučuje le slovenščina, nemščina, računstvo in verouk in še ti predmetje v skrajšani meri.« [Pozimi 1914 so tudi poslopje šentjakovske šole preuredili v vojaško bolnišnico in ker] »ni bilo nikjer drugod dobiti primernih prostorov, se je pouk na vseh mestnih šolah prekinil za nedoločen čas. Šole so ostale zaprte do konca šolskega leta.

\* realije = nekadaj prirodopis, zemljepis, zgodovina.

Odlomka iz zapisnikov IV. in V. redne konference učiteljstva 10. 1. 1916 in 29. 2. 1916:

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 14, a. e. 164.)

**Vir B (2):** Po skoraj celoletni prekinitvi pouka v šolskem letu 1914/15 je na januarski in februarški konferenci leta 1916 šolski vodja Janez Levec učitelje opozoril na sledeče: »Opazil sem, da se obešajo otroci na vojaške omnibuse, ki vozijo ranjence skozi Komenskega ulico iz bolnic na kolodvor ali obratno zadaj na stojalo, drže se obenem za okna in potem, ko je voz v največjem diru, pred šolo poskačejo dol. Ker bi se pri tem lahko poškodovali ali celo okužili s kakšno boleznijo, naj se v tem pouče in naj se jim to početje strogo zabrani.« [...] »V vojnem času so otroci posuroveli in postali razbrzdani. To kažejo tudi mnoge pritožbe izmed občinstva in policijska obvestila šolskemu vodstvu, in sicer, da delajo škodo, ker pobijajo okna ali pa se proti ljudem na cesti nespodobno vedejo. Vzroki posurovelosti so: »1. Ker so bili skoro celo leto brez šolskega nadzorstva. 2. Razburljivo ulično življenje med vojno. 3. Vpoklic očetov v vojno službo in so vsled tega otroci prepuščeni le materam, ki jih ne znajo ustrahovati. Učiteljstvo je poklicano, da vpliva po svojih močeh kolikor mogoče na dostojno vedenje zunaj šole.«

Odlomek iz šolske kronike IV. mestne deške ljudske šole v Ljubljani za šolsko leto 1913/1914:

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 17, a. e. 215.)

**Vir B (3):** »Šolsko mladino je vsakih 14 dni preiskoval Dr. Mavricij Rus ter dajal potrebna navo[di]la glede nalezljivih boleznih, negovanja zob, prezračevanja sob i. t. d. Meseca maja je cepil koze.«

Odlomek iz šolske kronike IV. mestne deške ljudske šole v Ljubljani za šolsko leto 1918/1919:

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 17, a. e. 215.)

**Vir B (4):** »Dne 2. januarja 1919 je šolski zdravnik dr. Mavricij Rus po večletnem vojnem odmoru zopet nastopil svojo službo.«

Odlomek iz šolske kronike IV. mestne deške ljudske šole v Ljubljani za šolsko leto 1915/1916:

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 17, a. e. 215.)

**Vir B (5):** »Revizija šolske knjižnice. [...] c. k. deželni šolski svet [je] ukazal [...] vse knjige, ki bi utegnile biti v državljanskem ali npravstveno-verskem oziru sumljive, se morajo takoj izročiti in odstraniti, sicer je pa skrbeti za to, da se nabavijo za šolarske knjižnice le knjige, ki so zmožne vzgojiti pri šolski mladini dinastični čut, ljubezen k skupni avstrijski domovini in druge državljanske kreposti. Poleg teh so pripuščene tudi knjige, ki imajo namen buditi ljubezen do ožje domovine in rodovinske narodnosti.«

Odlomek iz zapisnika VII. redne konference učiteljstva, 3. 3. 1917:

(Vir: SI ZAL, LJU 370, t. e. 14, a. e. 164.)

**Vir B (6):** Šolski vodja Janez Levec je učiteljstvu na konferenci sporočil sledeče: »Ob koncu l. polletja sem pregledal zvezke vseh razredov. Pri pisnih nalogah se je povsod obdelovala patriotična snov in to naj se vrši tudi nadalje. Porabijo pa naj se tudi na primeren način aktualni vojni dogodki v preprosti in kratki obliki, da se otrokom kolikor toliko odpro oči, da začno slutiti sedanjí velikanski zgodovinski moment. Zlasti naj se stremi za tem, da se otrokom vzbudi čut za domovinsko skupnost in za dolžnosti vsakega posameznika, radodarno po svojih močeh pomaga vsem tistim, zlasti učencem, ki so vsled vojske obžalovanja vredne reve.«

## VIR C

**Vir C (1):** Sprejem 315 ranjencev na ljubljanskem kolodvoru, 11. 11. 1914. (Vir: [http://sistory.eu/TEI\\_publicacije/razstave/Kranjska\\_v\\_prvem\\_letu\\_velike\\_vojne/ch07.html](http://sistory.eu/TEI_publicacije/razstave/Kranjska_v_prvem_letu_velike_vojne/ch07.html) (dostop: 5. 9. 2014).)



**Vir C (2):** Za prevoz ranjencev od kolodvora do bolnišnic je z vozovi skrbelo prostovoljno gasilno in reševalno društvo. (Vir: [http://sistory.eu/TEI\\_publicacije/razstave/Kranjska\\_v\\_prvem\\_letu\\_velike\\_vojne/ch07](http://sistory.eu/TEI_publicacije/razstave/Kranjska_v_prvem_letu_velike_vojne/ch07) (dostop: 5. 9. 2014).)



**Vir C (3):** Vojna mobilizacija je privedla do pomanjkanja moške delovne sile, kar so nadomestili z zaposlovanjem žensk, otrok, ujetnikov in beguncev. Za potrebe vojnega gospodarstva so podaljšali delovnike ter preklicali zakon o prepovedi nedeljskega in prazničnega dela. (Vir: [http://www.100letprve.si/i\\_svetovna\\_vojna/gospodarstvo/](http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/gospodarstvo/) (dostop: 5. 9. 2014).)



## NALOGE (DELOVNI LIST 5)

Spodnje naloge boš rešil/-a s pomočjo virov A, B, C. Vire sprva na kratko preleti, nato pa se loti podrobneje branja in reševanja nalog.

1. Pouk IV. mestne deške ljudske šole je med prvo svetovno vojno potekal na različnih lokacijah in bil tudi večkrat prekinjen. S pomočjo vira B (1) ugotovi, v kakšne namene se je v vojnem času uporabljalo šolsko poslopje na Prulah.
2. Pouk na nadomestnih lokacijah je bil zelo okrnjen. S konkretnimi primeri iz vira B (1) potrdi to trditev.
3. Preberi in primerjaj vira A (1) in B (2). O kakšnih težavah poročata?
4. Iz vira B (2) izlušči razloge za vzgojne težave, ki jih navaja šolski vodja (ravnatelj) Janez Levec.
5. Zaradi splošnega vpoklica moških v vojsko je začelo primanjkovati delovne sile. Preuči vir C (3) in ugotovi, kako se je država spopadala z opisanim problemom. Razmisli, kako so spremenjene razmere vplivale na vsakdan otrok.
6. Ljubljana je predstavljala pomembno središče za odpošiljanje avstro-ogrskih vojakov na bojišča prve svetovne vojne. Po odprtju soškega bojišča je v mesto prihajalo vse več bolnikov, ranjencev in vojnih invalidov. Iz virov (A 2, B 1 in C 1-2) ugotovi, katere stavbe so oblasti namenile vojaškim bolnišnicam in kakšen transport so uporabile za prevoz ranjencev od bojišča do ljubljanskih bolnišnic.
7. Primerjaj vire A (2), B (3) in B (4). Kdo je bil Mavricij Rus in kakšno služno je opravljal pred prvo svetovno vojno, med njo in po njej?
8. Primerjaj vire A (3), A (4), B (5), B (6) in ugotovi vsaj tri različne načine, s katerimi so takratne avstrijske oblasti skušale prek tiska in šolstva vzpodbujati domovinski čut in s tem pripadnost avstrijskemu cesarju.

### IGRA VLOG:

Predstavlja si naslednjo situacijo: Na učiteljski konferenci šolski vodja Janez Levec učiteljem IV. mestne deške ljudske šole predstavi svoja opažanja o porastu vzgojnih težav v času vojne. Na Levčev predlog se med učitelji razvije razprava o možnostih učiteljevega vplivanja na vedenje otrok v šolskem in zunajšolskem času. Vživi se v vlogo učitelja, ki v pogovoru s šolskim vodjo in drugimi učitelji deli svoje izkušnje in predloge za izboljšanje.

## SKLEP

Predstavljeni učni sklop je zasnovan na preučevanju izvirnih zgodovinskih virov, ki učencem omogočajo samostojno izkušnjo z metodami zgodovinarskega raziskovalnega dela. Učenci so z analizo izbranih člankov časnika Slovenec in odlomkov šolskega arhivskega gradiva ugotavljali dejstva ter iskali dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih. Izbor aktivnih oblik in metod pouka (delo v parih in skupinah, igra vlog) se je izkazal kot ustrezen. Največ težav so imeli učenci z razumevanjem časopisnega žargona, ki se jim

je zdel zelo starinski in tu in tam nerazumljiv. Odločitev, da časopisne vire dopolnimo z odlomki iz šolskega arhiva ter s slikovnim gradivom, je bila zato smiselna. Odlomki iz šolskih kronik in konferenčnih zapisnikov, ki govorijo o vplivu vojne na šolsko življenje otrok, so obravnavanim tematikam v časopisnih člankih dali novo perspektivo. Poznavanje zgodovine šole in občutek lastne vpletenosti vanjo sta pri učencih spodbudila dodatno zanimanje in s tem motivacijo za spoprijemanje s teže razumljivimi zgodovinskimi besedili. Poleg tega smo pri igri vlog namenoma izbrali tematiko iz šolskega okolja, ki jo dobro poznajo in se zato v vloge laže vživijo. Kot dobra motivacija za samostojno delo se je izkazalo tudi slikovno gradivo. Z njegovo pomočjo so učenci obravnavano tematiko laže vizualizirali.

## VIRI IN LITERATURA

- Mešiček, I., Šetina M., Štular, M. (2011). IV. mestna deška ljudska šola v Ljubljani med prvo svetovno vojno. Raziskovalna naloga s področja zgodovine. Ljubljana: Osnovna šola Prule.
- Naglič, P. (2007). *Moje življenje v svetovni vojni: fotodnevnik vojaka (1914–1918)*. Ljubljana: Modrijan.
- Pešak Mikec, B. Bolnišnice. Prihod prvih ranjencev. Dostopno na spletni strani: [http://sistory.eu/TEI\\_publicacije/razstave/Kranjska\\_v\\_prvem\\_letu\\_velike\\_vojne/ch07](http://sistory.eu/TEI_publicacije/razstave/Kranjska_v_prvem_letu_velike_vojne/ch07) (dostop: 5. 9. 2014).
- Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt. Ljubljana: MŠŠ, ZRSŠ, 2011. Dostopno na spletni strani: [http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni\\_UN/UN\\_zgodovina.pdf](http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf) (dostop: 13. 9. 2014).
- Razglednice preteklosti. Slovenski znanec – prvi atentator na prestolonaslednika Franca Ferdinanda. Dostopno na spletni strani: <http://www.rtvsl.si/kultura/razglednice-preteklosti/slovenski-znanec-prvi-atentator-na-prestolonaslednika-franca-ferdinanda/340560> (dostop: 13. 9. 2014).
- SI ZAL, LJU 370, Osnovna šola Prule, Ljubljana, t. e. 14, a. e. 164, Konferenčni zapisniki 1911/12–1918/19.
- SI ZAL, LJU 370, Osnovna šola Prule, Ljubljana, t. e. 17, a. e. 215, 216, Šolske kronike 1911/12–1918/19.
- Slovenec: politični list za slovenski narod, letniki 1911, 1914–1917. Dostopno na spletnem portalu Digitalne knjižnice Slovenije: <http://www.dlib.si/>.
- Svoljšak, P. Gospodarstvo v času prve svetovne vojne. Dostopno na spletni strani: [http://www.100letprve.si/i\\_svetovna\\_vojna/gospodarstvo/](http://www.100letprve.si/i_svetovna_vojna/gospodarstvo/) (dostop: 5. 9. 2014).
- Štepec, M. et al. (2010). *Slovinci + prva svetovna vojna 1914–1918*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine.
- Tominšek Perovšek, M. et al. (2013). *SLOVENEC: političen list za slovenski narod (1873–1945): kratak pregled zgodovine ob 140-letnici njegovega izhajanja*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

## POVZETEK

Prispevek prikazuje primer uporabe zgodovinskih virov za čas prve svetovne vojne pri pouku zgodovine v devetem razredu osnovne šole. Pri snovanju nalog smo se oprli na izbor člankov časnika Slovenec, arhivsko gradivo Osnovne šole Prule (odlomki iz šolske kronike in zapisnikov šolskih učiteljskih konferenc) in slikovno gradivo.

Predstavljeni učni sklop obsega tri šolske ure. Vključuje aktivne metode in oblike dela, s pomočjo katerih dobijo učenci izkušnjo samostojnega raziskovalnega dela. Z analizo pisnih zgodovinskih virov ugotavljajo dejstva in iščejo dokaze o zgodovinskih dogodkih, pojavih in procesih. S tem razvijajo zmožnost oblikovanja samostojnih sklepov, pogledov, mnenj in stališč.

Igre vlog učencem omogočijo izkustveno učenje in vživljanje v stvarnost časa prve svetovne vojne. Naloge tega tipa so zasnovane v kontekstu šolskega okolja, ki ga učenci dobro poznajo in se zato v vloge laže vživijo.